УДК 930.85(438):323.2«1945/1956»
DOI: https://doi.org/10.31652/2411-2143-2025-51-112-119

Historical narrative as a means of propaganda in the formation of politics of memory and memorialization in Silesia (1945–1956).

Vsevolod S. Serhiienko
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
Postgraduate Student (Ukraine)
e-mail: vsserhiienko@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-1997-8679

Abstract.

The purpose of the article *is to investigate the formation of the content and ways of spreading the new historical narrative as a means of propaganda by the communist regime in Poland as one of the effective factors of repolonization in the lands of Silesia during 1945–1956.* ***The methodology of the research*** *is determined by its purpose and objectives. The key methodological principles used in the study are the principles of critical analysis of sources, historicism, objectivity, and a systematic approach. The application of these principles makes it possible to examine the objective grounds, ideological objectives, principles of content formation, and methods of dissemination of historical propaganda among the population of Silesia during the period under study. In addition to the general scientific methods of analysis and synthesis, the author used historical, chronological and historical genetic methods to study the process of formation and development of historical propaganda as one of the important factors of repolonization of Silesia in 1945-1956..* ***Scientific novelty*** *of the work lies in the fact that, based on the analysis of the source material, in particular, publications in the mass media published in Silesia during 1945–1956, the formation of the content of a new historical narrative for the region in particular and Poland as a whole was traced, in which the new ethnic and socio-political status of Silesia was substantiated. It has been defined that this narrative was a significant propaganda factor and was part of a set of measures for the repolonization of Silesia in the specified period.* ***Conclusions.*** *In the processes of repolonization of Silesia, propaganda was an important factor, one of the key means of which was the formation of a new historical narrative. The main content components of this narrative were statements about the historical roots of the Polish population in the lands of Silesia, the violent nature of the Germanization of the region, the progressive role of the Communist Party and the USSR in returning these lands to Poland. This narrative was formed in two stages, of which the first (1945–1948) was distinguished by a more scientific nature and aimed at substantiating the historical roots of the Polish ethnic element in the region. In the second stage (1949–1956), internal political changes led to an increase in the content of historical propaganda of communist ideology, which largely displaced the content of national history. Based on this narrative during 1945–1956, a local variant of historical memory was formed on the territory of Silesia, combining elements of ethnic history and communist ideology.*

Keywords: *Silesia, repolonization, historical narrative, historical memory, "returned lands", "people's democracy", ideology, culture, propaganda, mass media.*

Історичний наратив як засіб пропаганди у формуванні політики пам’яті та меморіалізації Сілезії (1945–1956 рр.).

Всеволод Сергієнко
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
аспірант (Україна)
e-mail: vsserhiienko@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-1997-8679

Анотація.

Метою статті *є дослідити формування змісту та способів поширення нового історичного наративу як засобу пропаганди комуністичним режимом Польщі та як одного з дієвих факторів реполонізації на землях Сілезії протягом 1945–1956 років.* ***Методологія дослідження*** *визначена його метою і завданнями. Ключовими методологічними принципами, застосованими в дослідженні, є принципи критичного аналізу джерел, історизму, об’єктивності, системного підходу. Застосування вказаних принципів дає можливість дослідити об’єктивні підстави, ідеологічні завдання, принципи формування змісту та способи поширення історичної пропаганди серед населення Сілезії протягом досліджуваного періоду.*

Окрім загальнонаукових методів аналізу та синтезу, застосовані історико-хронологічний та історико-генетичний методи, за допомогою яких було досліджено процес становлення і розвитку історичної пропаганди як одного з вагомих факторів реполонізації Сілезії в 1945–1956 рр. ***Наукова новизна*** *роботи полягає у тому, що на основі аналізу джерельного матеріалу, зокрема публікацій в ЗМІ, що виходили в Сілезії протягом 1945–1956 рр., простежено формування змісту нового для регіону зокрема та Польщі в цілому історичного наративу, в якому обґрунтовувався новий етнічний та суспільно-політичний статус Сілезії. Встановлено, що цей наратив являв собою вагомий фактор пропаганди і виступав частиною комплексу заходів із реполонізації Сілезії вказаного періоду.* ***Висновки.*** *В процесах реполонізації Сілезії вагомим фактором була пропаганда, одним із ключових засобів якої було формування нового історичного наративу. Головними змістовими компонентами цього наративу були твердження про історичну закоріненість польського населення на землях Сілезії, насильницький характер германізації регіону, прогресивну роль комуністичної партії та СРСР в поверненні цих земель до складу Польщі. Цей наратив формувався в два етапи, із яких перший (1945–1948) відрізнявся більш науковим характером і метою та мав обґрунтування історичної закоріненості польського етнічного елементу в регіоні. На другому етапі (1949–1956) внутрішні політичні зміни призвели до посилення в змісті історичної пропаганди комуністичної ідеології, яка значною мірою витіснила зміст національної історії. На основі вказаного наративу протягом 1945–1956 рр. на теренах Сілезії було сформовано локальний варіант історичної пам'яті, де поєднувались елементи етнічної історії та комуністичної ідеології.*

Ключові слова: *Сілезія, реполонізація, історичний наратив, історична пам'ять, «повернені землі», «народна демократія», ідеологія, культура, пропаганда, засоби масової інформації.*

Постановка проблеми. Згідно умов Потсдамського договору, землі Верхньої та Нижньої Сілезії було включено до складу Польщі. Перед польським урядом постала проблема реінтеграції цих територій. Водночас необхідно було відновити зруйновану війною економіку, інтегрувати ці землі в господарський комплекс Польської держави, докорінно змінити принципи суспільно-політичного ладу на землях Сілезії та сформувати у населення нову політичну ідентичність. В контексті формування нової політичної ідентичності суттєвого значення для польського уряду набувало поширення польського культурного та історичного наративу на «повернених землях», в тому числі в Сілезії. В суспільстві багатьма засобами, в тому числі через пропаганду наполегливо поширювалось переконання про переважання в населенні регіону польського етнічного елементу, починаючи з раннього середньовіччя. Вирішення цього завдання було одним із компонентів державної політики пам'яті як інструменту реполонізації Сілезії. Історична пропаганда тісно пов'язана з технологіями її розповсюдження, серед яких у вказаний час найбільш впливовими були друковані засоби масової інформації, масові види мистецтва та монументальна пропаганда. Тому продуктивним видається розглянути зміст і форми поширення історичного наративу як засобу пропаганди на теренах Нижньої та Верхньої Сілезії протягом 1945–1956 рр. як одного з найбільш дієвих засобів реполонізації.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Джерельною базою дослідження є публікації історичної тематики науково-популярного та культурно-просвітницького характеру, вміщені в засобах масової інформації, що видавались переважно на території Сілезії протягом 1945–1956 рр., зокрема в газетах і журналах: «Naprzód Dolnośląski», «Górnoślązak», «ŚLĄSK», «Odra», «Sobotka», «Trybunę Dolnośląską», «Pionier», «Słowo Polskie», «Gazeta Robotnicza».

Питання розвитку культури в контексті процесів реполонізації Сілезії протягом 1945–1956 рр. неодноразово досліджувалось науковцями. Зокрема, в праці М. Чаплинського значну увагу приділено питанню культурних змін в краї у відповідний період (Czubiński, 2001). В дослідженні К. Козловського висвітлюється загальний процес встановлення польської влади на нових землях, в тому числі деяку увагу приділено і питанням культури й освіти (Kozłowski, 1994). Докладно проаналізовано політичні і частково культурні процеси 1945–1956 рр. в Сілезії в праці Г. Мордавського (Mordawski, 2015). Культурно-просвітницьку роботу в регіоні у відповідний період висвітлено в статті М. Малік (Malik, 2023). Статтю Р. Клементовського (Klementowski, 2018) присвячено проблематиці заходів комуністичної влади формування нової історичної пам'яті на землях Сілезії у відповідний період. Окремі проблеми розвитку культури, науки та освіти в регіоні в період реполонізації розглядаються в працях П. Сарни (Sarna, 2019), М. Качмарека та Д. Мінти-Творзовської (Kaczmarek, Minta-Tworzowska, 2012) та інших дослідників. Проте окремо питання формування та поширення нового історичного наративу в контексті пропаганди й формування нової історичної пам'яті на землях Сілезії в контексті процесів реполонізації не розглядалося, чим і визначається наукова новизна даної статті.

Мета статті – дослідити формування змісту та способів поширення нового історичного наративу як засобу пропаганди комуністичним режимом Польщі як одного з дієвих факторів реполонізації та на землях Сілезії протягом 1945–1956 років.

Виклад основного матеріалу. Майже одразу після завершення Другої світової війни для інтеграції отриманих Польщею земель, в тому числі і Сілезії, було створено спеціальне Міністерство відновлених територій, яке очолив віце-прем'єр міністр Владислав Гомулка. Нова установа потребувала значної кількості кадрів, і серед її працівників були не лише польські комуністи, але й колишні соціал-демократи (Czubiński, 2001). Завданнями цього міністерства було координування процесу заселення територій, а також різноманітні заходи щодо формування нових принципів соціально-політичного та економічного життя на «повернених землях». Питаннями планування та наукового аналізу процесів розселення етнічних поляків з інших регіонів Польщі в Сілезії займались Управління досліджень розселення та переселення і Наукова рада з питань повернутих територій. До компетенції цих органів входило, з-поміж іншого, розвиток шкільництва, професійної й вищої освіти, а також забезпечення необхідного для комуністичної влади ідеологічного клімату цих земель.

Щодо ідеологічної ситуації, то для комуністичної влади, особливо в умовах партійної боротьби в перші повоєнні роки, дуже важливим було обґрунтувати примусове виселення з Сілезії німецького населення та закріпити в свідомості мешканців краю, як автохтонів, так і новоприбулих, переконання в «споконвічній польськості повернутих земель» (Klementowski, 2018). Поєднуючи ідеологічні кліше із певними об'єктивними історичними фактами, комуністична влада формувала певний зміст історичної пропаганди, стверджуючи, що Сілезія – це давні польські землі, які в минулому були окуповані німецькими мілітаристами та імперіалістами, а нині повернуті на Батьківщину, що є «історично справедливим». Саме таким був головний зміст історичної пропаганди, яка наполегливо і послідовно проводилась на землях Сілезії, починаючи з 1945 р. Розробка цього змісту та його поширення в маси були поділені на кілька конкретних завдань. Спочатку зусиллями науковців формувались теоретичні концепції та історичні наративи відповідного змісту. Археологи, історики, етнологи доводили, що ці землі були історично польськими. До цієї роботи активно долучали краєзнавців-аматорів, любителів історії із нечисленної місцевої інтелігенції. На наступному етапі за допомогою друкованих засобів масової інформації, художньої літератури та мистецтва ці уявлення активно поширювались серед населення (Czubiński, 2001; Malik, 2023).

Із науковців, які повинні були сформувати теоретичні підстави для історичної пропаганди в контексті реполонізації Сілезії, варто відзначити археолога Ю. Костржевського, який ще у міжвоєнний період заснував Познанську школу археології на принципах «оборонного націоналізму», коли питання етнічної належності тих або інших археологічних культур ставали об'єктом політичних дискусій (Kaczmarek, Minta-Tworzowska, 2012). Досліджена Ю. Костржевським сілезько-великопольська культура курганів була ним віднесена до кола незаперечно слов'янської лужицької культури, що розцінювалось як вагомий аргумент на користь історичної польськості Сілезії. Багато зробив для формування історичного наративу польської Сілезії видатний історик К. Тименицький в своїй праці «Ziemie polskie w starożytności» (1951). На чолі історичних досліджень з історії Сілезії були Західний інститут в Познані, очолений З. Войцеховським, відомим істориком держави і права, та Сілезький інститут в Катовіце (Czubiński, 2001).

Сформовані в наукових колах теоретичні концепції мали насамперед практичне завдання – стати підґрунтям для пропаганди. Це завдання реалізовувалось планомірно, і своєрідним засобом проведення наукових концепцій в маси стали друковані засоби масової інформації науково-популярного та культурно-просвітницького характеру. Протягом 1945–1948 рр. головну роль у виданні і поширенні таких видань відігравало видавництво Spółdzielnię Wydawniczą «Czytelnik» (Możdzyński, 2023). Серед численних часописів, які популяризували історичні знання в контексті пропаганди, спрямованої на поширення історичного наративу «споконвічної польськості Сілезії», можна відзначити, зокрема, громадсько-культурний часопис «Odra», в якому публікувались матеріали стосовно Нижньої Сілезії. П. Сарна обґрунтовано стверджує, що саме «Одра» подавала найповнішу та системну інформацію про відновлені території, а не центральні ЗМІ (Sarna, 2019, с. 29).

Так, вже в 1947 р. у редакційній статті «Wśród czasopism» (Огляд журналів) піддано критиці науково-популярний журнал «ŚLĄSK» (Сілезія) за переважання розважального компоненту і недостатню науковість матеріалів, підкреслюється важливість популяризації історичних знань для масової культурно-просвітницької роботи. При цьому зміст цих історичних знань має бути ідеологічно вірним. Засуджуються як «неактуальні» і «суспільно шкідливі» історичні розвідки і публікації матеріалів, які висвітлюють історії Нижньої Сілезії в контексті польсько-німецьких зв'язків, недостатньо підкреслюють польський характер регіону. Від редакторів журналу вимагається більше уваги звертати на автохтонність поляків для Нижньої

Сілезії. Зокрема, схвалюється публікація Е. Козіковського «Про автохтонів Нижньої Сілезії», в якій доводиться, що польське населення історично переважало в регіоні, проте німецькі землевласники намагались асимілювати етнічних поляків, через що багато хто з польського населення є суттєво германізованими (Wśród czasopism, 1947). Тут же наголошується на важливості пропаганди історично польського характеру Сілезії через топоніміку – вулиці мусять носити імена видатних діячів польської культури або учасників боротьби за визволення Польщі.

Під пильним ідеологічним контролем з боку уряду Польщі було і мистецтво та література. Вимоги до літераторів в перші роки реполонізації Сілезії навіть дещо нагадують синхронну в часі ідеологічну кампанію «ждановщини» в СРСР. Зокрема, органи державної влади вже в 1947–1948 рр. почали критикувати літераторів та митців Сілезії за те, що вони замало «випускають літературної продукції», в якій би висвітлювалось польське національне за змістом соціалістичне за формою життя на віднайдених землях. В часописі «Odra» за 1948 р. один із місцевих активістів культури Р. Гєровський мусить давати відповідь на цю критику і стверджує, що письменник не може писати на замовлення, вказує на тривалу германізацію земель Сілезії, яка призупинила нормальний літературний процес і обіцяє, що молодь польська з літературними талантами на землях Нижньої Сілезії ще заявить про себе. Водночас постійно підкреслюється, що література є могутнім засобом пропаганди і письменники зобов'язані писати про сучасні процеси відновлення польського життя і культури в регіоні (Gierowski, 1948). Для забезпечення цього завдання, повідомляла «Trybunę Dolnośląską» в 1947 р., було створено спеціальний Відділ профспілки письменників Нижньої Сілезії. В іншому числі цього ж часопису доводиться, що Сілезія мала власну польську літературну традицію, починаючи від усної народної поетичної творчості часів середньовіччя, яка в XIX ст. була вже оформлена як повноцінна частина польського літературного процесу (Lewañski, 1947).

Важливо відзначити, що історичні матеріали в науково-популярній пресі повинні були не лише формувати у читачів певний варіант історичної пам'яті та місцевої ідентичності, завдання ставилось ширше. Ще з перших років реполонізації «відновлені землі» розцінювались центральною владою Польщі як територія, де «історія всіх польських земель зливається в одну історію одного народу» (Gotkiewicz, 1947). Польські поселенці приносять в Сілезію свої пісні і звичаї, історію покинутих місцевостей та історію своїх родин. Завдяки цьому формується нова історична спільність, польська за своїм національним характером і соціалістична за ідеологією.

В контексті формування політики пам'яті як інструменту реполонізації Сілезії важливим завданням історичної пропаганди було формування національного пантеону героїв та визначних діячів. Часто в якості представників польської історії Сілезії героїзувались діячі, які мали до цього регіону дуже далеке відношення. Головними персонажами, які прославлялись на сторінках, зокрема, часопису «Odra» були Т. Костюшко, Ф. Шопен, Ю. Вибіцький, Ю. У. Нємцевич, С. Конарський, як загальнонаціональні герої висвітлювались В. Корфантий, Ю. Ломпа, П. Мусьол (Sarna, 2019, с. 117).

Звичайно, згаданий часопис не був єдиним, в якому поширювались історичні наративи з метою формування нової етнічної ідентичності та ідеологічного контролю на землях Сілезії. Важливу роль відіграли також часописи «ŚLĄSK», «Sobotka» та інші. Зокрема, журнал «Sobotka» мав значно більш чіткий історичний напрям, оскільки був органом Вроцлавського товариства шанувальників історії. Тому на сторінках цього журналу значно більше було дійсно об'єктивних історичних матеріалів, ніж прямої пропаганди, принаймні до посилення партійної цензури після 1948 р. Проте сама тематика і тон статей в цілому відповідали тим завданням, які були поставлені перед місцевою інтелігенцією партійним керівництвом. Наприклад, вже у 1948 р. бачимо в часописі розвідку Й. Гєровського «Polskość Śląska w początkach XIX wieku w świetle nieznanej ankiety kościelnej z 1814 r.». На основі мови, яка вживалась у церковному діловодстві, автор доводить переважно польську етнічну приналежність парафіян на початку XIX ст. (Gierowski, 1948). В іншій праці у цьому ж часописі робиться спроба довести, що Сілезія в XV столітті мала переважно польське населення, проте опинилася в особливо несприятливих історичних умовах, в контексті польсько-німецької боротьби. Оскільки Сілезія мала королем Сигізмунда Люксембурзького, якому сілезькі князі та лицарі були зобов'язані присягою феодальної вірності, то в середовищі знаті почався процес германізації, який посилювався активною імміграцією німецького етнічного елементу (Maleczyńska, 1946). Фактично в цій розвідці обґрунтовується історичний наратив про історичну польськість земель Сілезії та насильницький характер їхньої германізації.

В контексті нового історичного наративу, пропагованого комуністичною владою Польщі, необхідно було висвітлити історію регіону як етнічно польську та підкреслити позитивне значення класової боротьби. Тому всіляко схвалювалось, коли в матеріалах історичної тематики німецьке населення зображалось як експлуататори, а польське – як експлуатовані народні маси. Наприклад, саме такий зміст має розвідка в журналі «Sobotka» К. Малечинського «Polskość na cmentarzach wrocławskich» (Maleczyński, 1946).

Отже, протягом 1945–1949 рр. новий історичний наратив, який використовувався комуністичною владою Польщі як засіб пропаганди та творення політики історичної пам'яті в процесі реполонізації Сілезії, був в цілому сформований. Його головними компонентами були твердження про споконвічну польськість цього регіону, насильницький характер германізації Сілезії, тривалу героїчну боротьбу поляків за національне визволення та возз'єднання з історичною батьківщиною, глорифікація героїв цієї боротьби та місцевих діячів польської культури.

Наступною ланкою в справі поширення вказаного історичного наративу була масова пропаганда через друковані засоби масової інформації, кінофільми та радіопередачі, пам'ятники та масові заходи. Вже з 1945 р. в засобах масової інформації на теренах Сілезії постійно підкреслюється важливість поширення польської культури в краї, в тому числі й історичної пам'яті, і вимагається в процесі переселення сюди польського населення дбати про те, щоб тут був присутній «елемент, який міг би відіграти творчу та позитивну роль у розбудові економічного та культурного життя» (з газети «Naprzod Dolnośląski»). Важливість широкої культурно-просвітницької діяльності засобами польської книги, преси, бібліотечної та клубної роботи постійно підкреслювались на сторінках газети «Pionier» (Malik, 2023). Щодо більш конкретних завдань поширення історичних знань з метою пропаганди, то в масовій пресі частіше публікувались невеликі за обсягом матеріали про видатних історичних та культурних діячів, ювілейні і пам'ятні дати тощо. Також часто висвітлювались фольклорні та етнографічні особливості польського населення Сілезії, історія окремих міст або місцевостей в коротких повідомленнях. Незважаючи на фрагментарний характер цих публікацій, вони також виконували важливу роль, формуючи і підтримуючи необхідний для польської влади варіант історичної пам'яті. Окрім названих вже засобів масової інформації, певна частина матеріалів історичної тематики публікувалась також в газетах «Słowo Polskie» «Trybunę Dolnośląską», «Gazeta Robotnicza» та ін.

Своєрідним підсумком первинних процесів реполонізації Сілезії, в системі яких власне розгорталась розробка і популяризація нового історичного наративу як засобу пропаганди стала Влітку 1948 р. з ініціативи уряду у Вроцлаві було організовано Виставку відновлених територій, яка мала показати їхні історичні зв'язки з Польщею, процеси переселення та розвиток регіону у 1945–1948 рр. Цю виставку вже відкривав новий прем'єр-міністр Я. Циранкевич, В. Гомулка був звинувачений у правонаціоналістичному ухилі та усунутий від влади, а згодом у 1951 р. заарештований (Czubiński, 2001). Ці події були своєрідною фіксацією вже сформованого в суспільстві нового історичного наративу, а водночас і певною межею, після якої зміст цього наративу почав суттєво змінюватись. У вже згаданому часописі «Odra» це було чітко сформульовано: «Відтепер ми можемо формувати свої думки про Польщу відповідно до цього гігантського і вражаючого підсумку, яким є виставка, де, незважаючи на лаконічність, не було забуто про жодний важливий прояв польського життя на відновлених територіях, було відображено в яскравому баченні історичний розвиток наших західних земель». І далі там же: «Національна пам'ять – це творча пам'ять. Візуальне мистецтво виставки неодноразово підтверджує цю істину. Усі наші дії базуються на історичному усвідомленні, на факті перебування на цих землях протягом століть» (Odra, 1948). Розпочинаючи з 1948 р., частиною нового історичного наративу стає сам процес приєднання Сілезії до Польщі та реполонізації. Переселення, розбудова економіки і культури стають предметом історичного висвітлення та глорифікації. Водночас результати утвердження комуністів при владі в Польщі та посилення ідеологічного тиску, згортання всіх залишків демократії та свободи слова, які ще були у повоєнній Польщі, призводять до посилення в змісті нового наративу історичної пам'яті уславлення комуністичної ідеї, Червоної Армії, СРСР як союзника тощо.

Вже в 1950 р. Міністерство відновлених земель було розпущено, оскільки відновлені території вже об'єдналися з Польщею. Діяльність Західного інституту та багатьох регіональних наукових товариств була різко обмежена, а відновлені території почали називати Західними і Північними територіями (Czubiński, 2001). Відтепер значно активніше визволення Сілезії Червоною Армією висвітлюється як запорука тривалого і успішного розвитку польської культури в регіоні в майбутньому. «У цьому майбутньому ми бачимо повну реалізацію всіх соціалістичних постулатів польської культури в Сілезії, а також соціалістичних форм загального розвитку життя і праці. У цьому майбутньому культурний світ Сілезії хоче бачити себе фактором, повністю пов'язаним з інтересами робітничого класу, існуючим завдяки йому і для нього, становлячи серйозний акцент у національному розвитку культури» (Nahorayska, 1950). Власне історичні дослідження відтепер стають більш спеціальними і концентруються на окремих аспектах в межах, дозволених ідеологією.

Історичний наратив з кінця 1940-х років повністю стає фактором пропаганди. Використовуючи такі інструменти впливу, як освіта, ЗМІ, монументальна пропаганда, певною мірою спираючись на соціальний запит, оскільки наявність попередньої німецької історії

сприймалась як потенційна загроза втрати цих земель, комуністична влада активно почала вбудовувати в історичний наратив комуністичних діячів та вичищати з нього тих персонажів і події, які не відповідали комуністичній ідеології. Наприкінці 1940-х років комуністична влада починає розбудовувати систему монументальної пропаганди для вшанування пам'яті солдат, офіцерів та особливо працівників органів безпеки, які загинули під час виселення німецького населення з Сілезії. Ці люди називаються захисниками безпеки, суспільного ладу, народної демократії тощо. Натомість їхні опоненти трактуються як бандити і зрадники (Klementowski, 2018). В центрі історичного наративу протягом 1949–1956 рр. були переважно комуністична партія та її діячі, а також класова боротьба.

Висновки. На основі сказаного вище можна сформулювати певні висновки. Можна стверджувати, що в процесах реполонізації Сілезії вагомим фактором була пропаганда, одним із ключових засобів якої було формування нового історичного наративу. Головними структурними компонентами цього наративу були твердження про історичну закоріненість польського населення на землях Сілезії, насильницький характер германізації регіону, прогресивну роль комуністичної партії та СРСР в поверненні цих земель до складу Польщі. Можна стверджувати, що саме такий наратив було покладено в основу формування нової історичної пам'яті населення Сілезії. Було простежено механізм формування вказаного наративу та його етапи. Так, на першому етапі (1945–1948) створювались наукові інституції, де відбувались історичні дослідження, що мали метою обґрунтування історичної закоріненості польського етнічного елементу в регіоні. Ці дослідження певною мірою спирались на об'єктивні історичні факти. Одночасно було сформовано систему засобів масової інформації, які поширювали ці відомості серед місцевої інтелігенції та залучали освічену частину суспільства до зацікавлення польською історією в бажаному для влади контексті. Крім того, на цьому етапі було розгорнуто широку пропаганду вказаного історичного наративу через масові ЗМІ та культурно-масову роботу.

Варто відзначити суттєві зміни в змісті історичного наративу і посилення саме пропагандистського компоненту державної політики історичної пам'яті на другому етапі реполонізації Сілезії, в 1949–1956 рр. Внутрішні політичні зміни в Польщі призвели до посилення в змісті історичної пропаганди комуністичної ідеології, яка значною мірою витіснила зміст національної історії. В результаті зазнали змін і форми популяризації історичних знань в масах, які стали значно простішими і однотипними.

В цілому можна стверджувати, що протягом 1945–1956 рр. на теренах Сілезії було сформовано локальний варіант історичної пам'яті, де поєднувались елементи етнічної історії та комуністичної ідеології. Як протягом аналізованого періоду, так і в наступні десятиліття ця історична пам'ять була важливою складовою культурного розвитку Сілезії та Польщі в цілому.

Фінансування. Автор не отримав фінансової підтримки для дослідження, авторства та/або публікації цієї статті.

Джерела та література:

Czubiński, A. (2001). Ziemie odzyskane w powojennej Polsce (1944-1990). *Ewolucja systemu politycznego w Polsce w latach 1914-1998. T. 2. Polska Ludowa (1945-1989). Cz. 1, Zbiór studiów,* 379-400.

Gierowski, J. A. (1948). Polskość Śląska w począt kach XIX wieku w świetle nieznanej ankiety kościelnej z 1814 r. *Sobotka, III, Pr.II,* 409-446. https://sbc.org.pl/publication/686484

Gotkiewicz, M. (1947). Nowa Pojana pod Sobótka. *Odra, 1947, 39(96),* 1. https://sbc.org.pl/publication/592423

Hierowski, Z. (1948). Niecierpliwym pod rozwagę. *Odra, 29 (138),* 2. https://sbc.org.pl/publication/593540

Kaczmarek, M., Minta-Tworzowska, D. (2012). The Józef Kostrzewski Poznań School of Archaeology. Several reflections on the illuminations and shadows of prehistory studies in respect to the Bronze and Early Iron Ages. *Folia Praehistorica Posnaniensia. Uniwersytet Im. Adama Mickiewicza W Poznaniu Instytut Prahistorii, XVI,* 25-40.

Klementowski, R. (2018). „...szli wszędzie, dokąd ich partia posłała...". „Odzyskiwanie" Ziem Zachodnich w kontekście polityki pamięci historycznej władz po 1945 roku „Ziemie Odzyskane". *W poszukiwaniu nowych narracji.* Poznan: Instytut Historii. 279-304.

Kozłowski, K. (1994). *Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim (1945-1955)*. Warszawa-Szczecin, 1994, 412 p.

Lewañski, J. (1947). Na mapie regionalizmów. *Odra, 1947, 39(96),* С. 2. https://sbc.org.pl/publication/592423

Maleczyńska, E. (1946). Udział Śląska w zmaganiach polsko-niemieckich pierwszej połowy XV w. *Sobotka, PR.I,* 24-44. https://sbc.org.pl/publication/686447

Maleczyński, K. (1946) Polskość na cmentarzach wrocławskich. *Sobotka. PR.I,* 73-80. https://sbc.org.pl/publication/686447

Malik, M. (2023). Działania oświatowo-kulturalne w zakładach pracy na Dolnym Śląsku w latach 1945–1950. *Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, 2. 16-24*. DOI: 10.15804/CCNiW.2023.02.02.

Mordawski, H. (2015). *Ziemie Odzyskane 1945–1956.* Katowice: Wydawnictwo Poligraf, 624 p.

Możdzyński, B. (2023). Kultura ze spółdzielni. Jak menadżer z branży paliwowej uratował zasłużone wydawnictwo. *Forbes, 10,* 40.

Nahorayska, J. (1950). W walce kształтowała sie nowa mapa Śląska. *Odra, 4(216),* 1. https://sbc.org.pl/publication/595204

Oddział Dolnośląski Związku Zawodowego Literatów Polskich (1947). *Trybuna Dolnośląska, 3(17),* 3. https://sbc.org.pl/publication/401933

Problemy kulturalne na Dolnym Śląsku. (1945). *Pionier, 30,* 3. https://sbc.org.pl/publication/498103

Przegląd kultury. (1945). *Naprzód Dolnośląski*, *24*, 7. https://sbc.org.pl/publication/592727

Sarna, P. (2019). *„ODRA" (1945–1950). Monografia czasopisma Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.* Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 328 p.

Wśród czasopism (1947). *Odra, 19(76),* 6. https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/592401

References:

Czubiński, A. (2001). Ziemie odzyskane w powojennej Polsce (1944-1990) [Recovered lands in post-war Poland (1944-1990]. *Ewolucja systemu politycznego w Polsce w latach 1914-1998. T. 2. Polska Ludowa (1945-1989). Cz. 1, Zbiór studiów - The evolution of the political system in Poland in the years 1914-1998. Vol. 2. People's Poland (1945-1989). Vol. 1, Collection of studies,* 379-400. [in Polish].

Gierowski, J. A. (1948). Polskość Śląska w począt kach XIX wieku w świetle nieznanej ankiety kościelnej z 1814 r. [The Polishness of Silesia in the early 19th century in the light of an unknown church survey from 1814]. *Sobotka - Sobotka, III, Pr.II,* 409-446. https://sbc.org.pl/publication/686484. [in Polish].

Gotkiewicz, M. (1947). Nowa Pojana pod Sobótka [Nowa Pojana near Sobótka]. *Odra - Odra, 1947, 39(96),* 1. https://sbc.org.pl/publication/592423 [in Polish].

Hierowski, Z. (1948). Niecierpliwym pod rozwagę [Impatient for consideration]. *Odra -Odra, 29 (138),* 2. https://sbc.org.pl/publication/593540. [in Polish].

Kaczmarek, M., Minta-Tworzowska, D. (2012). The Józef Kostrzewski Poznań School of Archaeology. Several reflections on the illuminations and shadows of prehistory studies in respect to the Bronze and Early Iron Ages. *Folia Praehistorica Posnaniensia. Uniwersytet Im. Adama Mickiewicza W Poznaniu Instytut Prahistorii, XVI,* 25-40. [in Polish].

Klementowski, R. (2018). „...szli wszędzie, dokąd ich partia posłała...". „Odzyskiwanie" Ziem Zachodnich w kontekście polityki pamięci historycznej władz po 1945 roku „Ziemie Odzyskane" ["Recovering" the Western Territories in the context of the historical memory policy of the authorities after 1945 "Recovered Territories"]. *W poszukiwaniu nowych narracji - In search of new narratives.* Poznan: Instytut Historii. 279-304. [in Polish].

Kozłowski, K. (1994). *Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim (1945-1955) [The first ten years of political power in Western Pomerania (1945-1955)]*. Warszawa-Szczecin, 1994, 412 p. [in Polish].

Lewański, J. (1947). Na mapie regionalizmów [On the map of regionalisms]. *Odra - Odra, 1947, 39(96),* C. 2. https://sbc.org.pl/publication/592423 [in Polish].

Maleczyńska, E. (1946). Udział Śląska w zmaganiach polsko-niemieckich pierwszej połowy XV w. [Silesia's participation in the Polish-German struggles in the first half of the 15th century] *Sobotka - Sobotka, PR.I,* 24-44. https://sbc.org.pl/publication/686447. [in Polish].

Maleczyński, K. (1946) Polskość na cmentarzach wrocławskich. [Polishness in Wrocław cemeteriesї. *Sobotka — Sobotka, PR.I,* 73-80. https://sbc.org.pl/publication/686447 [in Polish].

Malik, M. (2023). Działania oświatowo-kulturalne w zakładach pracy na Dolnym Śląsku w latach 1945–1950. [Educational and cultural activities in workplaces in Lower Silesia in the years 1945–1950]. *Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu - Pontifical Faculty of Theology in Wrocław, 2. 16-24*. DOI: 10.15804/CCNiW.2023.02.02. [in Polish].

Mordawski, H. (2015). *Ziemie Odzyskane 1945–1956. [Recovered Territories 1945–1956]* Katowice: Wydawnictwo Poligraf, 624 p. [in Polish].

Możdzyński, B. (2023). Kultura ze spółdzielni. Jak menadżer z branży paliwowej uratował zasłużone wydawnictwo. [Culture from cooperatives. How a manager from the fuel industry saved a deserved publishing house]. *Forbes, 10,* 40. [in Polish].

Nahorayska, J. (1950). W walce kształтowała sie nowa mapa Śląska. [During the fight, a new map of Silesia was shaped]. *Odra — Odra, 4(216),* 1. https://sbc.org.pl/publication/595204 [in Polish].

Oddział Dolnośląski Związku Zawodowego Literatów Polskich (1947). [Lower Silesian Branch of the Trade Union of Polish Writers (1947)]. *Trybuna Dolnośląska - The Lower Silesian Tribune, 3(17),* 3. https://sbc.org.pl/publication/401933 [in Polish].

Problemy kulturalne na Dolnym Śląsku. [Cultural problems in Lower Silesia] (1945). *Pioner - Pioneer, 30,* 3. https://sbc.org.pl/publication/498103 [in Polish].

Przegląd kultury. [Culture review] (1945). *Naprzód Dolnośląski - Forward Lower Silesia*, *24*, 7. https://sbc.org.pl/publication/592727 [in Polish].

Sarna, P. (2019). *„ODRA" (1945–1950). Monografia czasopisma Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. ["ODRA" (1945–1950). Monograph of the journal University of Silesia Publishing House].* Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 328 p. [in Polish].

Wśród czasopism. [Among the magazines]. (1947). *Odra — Odra, 19(76),* 6. https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/592401 [in Polish].

Надійшла до редакції / Received: 08.01.2025 Схвалено до друку / Accepted: 15.02.2025